

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

AS ./ riksåklagaren ang. avvisande av åtal m.m.

(Svea hovrätts beslut den 1 februari 2022 i mål Ö 574-22)

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att sända eller lämna in svarsskrivelse över AS:s överklagande. Jag vill anföra följande.

Min inställning

Jag bestrider ändring av hovrättens beslut och ser inte att det finns något skäl att meddela prövningstillstånd med anledning av överklagandet.

Bakgrund

Regeringen förordnande i beslut den 18 oktober 2018 att åtal får väckas mot den schweiziske medborgaren AS för medhjälp till folkrättsbrott, grovt brott, begånget under perioden 1998–2003 i Sudan, se bilaga. Samtidigt förordnade regeringen att motsvarande åtal får väckas mot en till gärningen medmisstänkt person, som är svensk medborgare.

I beslutet om åtalsförordnande konstaterade regeringen att det för brott enligt lagen (2014:406) om straff för folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser gäller universell jurisdiktion för svensk domstol i enlighet med 2 kap. 3 § 6 brottsbalken samt att det före ikraftträdandet av 2014 års lag fanns ett stadgande om folkrättsbrott, grovt brott, i 22 kap. 6 § brottsbalken (den för ärendet aktuella lydelsen är den som gällde mellan den 1 juli 1995 och den 1 juli 2009) för vilket under den aktuella perioden gällde universell jurisdiktion för svensk domstol. Svensk domstol har enligt regeringens beslut således domsrätt över de gärningar som AS och den medmisstänkte svenske medborgaren är misstänkta för. I beslutet konstateras att AS inte är svensk medborgare och inte heller bosatt i Sverige samt att omständigheterna i ärendet är sådana att förordnande bör meddelas.

Åtal väcktes den 11 november 2021 mot AS och den medtilltalade svenske medborgaren för medhjälp till folkrättsbrott, grovt brott, i Sudan under åren 1999–2003. Åtalet avser gärningar som de båda tilltalade, var och en för sig eller tillsammans och i samförstånd, har begått i egenskap av företrädare för det svenska bolaget Lundin Energy AB.

Gärningarna har enligt åtalet ingått som ett led eller på annat sätt stått i samband med den icke-internationella väpnade konflikt som pågick under gärningsperioden i Republiken Sudan mellan på ena sidan den sudanesiska

regeringen tillsammans med regimallierade milisgrupper och på andra sidan olika rebellgrupper (bland andra Sudan People's Liberation Movement/Army).

AS har yrkat att åtalet mot honom ska avvisas eftersom svensk domstol inte är behörig att ta upp åtalet till prövning.

Tingsrätten och hovrätten har avslagit yrkandet om att åtalet ska avvisas. Domstolarna har funnit att svensk domstol har jurisdiktion över de gärningar som AS har åtalats för och att någon begränsning av svensk domstols behörighet på grund av allmänt erkända folkrättsliga grundsatser inte finns.

Överklagandet

AS har överklagat hovrättens beslut och yrkat att Högsta domstolen ska undanröja beslutet och återförvisa frågan för förnyad handläggning eller, i andra hand, att Högsta domstolen ska avvisa åtalet.

Som grund för sin talan har AS gjort gällande att det, utöver reglerna om svensk domstols behörighet i brottsbalken, även måste finnas ett stöd i allmän folkrätt för att det finns universell jurisdiktion i det här fallet. Eftersom ett sådant stöd saknas i folkrätten finns enligt överklagandet inte någon behörighet för svensk domstol att pröva åtalet. AS har bifogat yttranden från två professorer till sitt överklagande.

Den prejudikatfråga som görs gällande är var gränsen enligt svensk rätt går för universell jurisdiktion vid åtal för krigsförbrytelser.

Min bedömning

Regler om domsrätt eller jurisdiktion finns i både internationell och nationell rätt.

Den internationella rätten inverkar på de nationella behörighetsreglernas utformning genom att det kan finnas bestämmelser i den internationella rätten som anger skyldigheter att utöva jurisdiktion i vissa avseenden. För Sverige finns bl.a. vissa skyldigheter att utreda och lagföra krigsförbrytelser.

Folkrätten eller internationella överenskommelser kan vidare sätta gränser för hur långt en stat får sträcka sin jurisdiktion. I avgörandet "Lotus" år 1927 från den permanenta internationella domstolen i Haag tydliggjordes att stater har en vidsträckt självbestämmanderätt i fråga om sin egen jurisdiktion och att den friheten endast inskränks om det finns uttryckliga förbud i folkrätten mot ett utövande av jurisdiktion (Permanent Court of International Justice, Judgment No. 9, The Case of the S.S. "Lotus" 1927). Avgörandet är fortfarande vägledande för internationell rätt. I en dom den 26 juni 2020 klargjorde Norges høyesterett, med hänvisning till Lotus, att det som utgör hinder mot att hävda universell jurisdiktion är om det kan påvisas folkrättsliga gränser för utövandet (Norske høyesteretts dom den 26 juni 2020, HR-2020-1340-A, [sak nr. 20-024314STR-HRET]). I domen slår Høyesteretten fast att det är statens suveräna rätt att själv

bestämma sin jurisdiktion och att de begränsningar som kan finnas i bl.a. folkrätten beaktas inom ramen för lagstiftningsprocessen.

Olika stater har utformat sina nationella jurisdiktionsregler på olika sätt. Enligt svensk rätt är svenska domstolar behöriga att i vissa fall döma över brott som har begåtts utanför Sverige (2 kap. 3 § brottsbalken). När det gäller krigsförbrytelser gäller enligt brottsbalken universell jurisdiktion (p. 6). Regelen ger uttryck för universalitetsprincipen. Vid tidpunkten för den nu aktuella gärningen fanns ett stadgande om folkrättsbrott, grovt brott, i 22 kap. 6 § brottsbalken för vilket brott det under den aktuella perioden gällde universell jurisdiktion för svensk domstol. Att universell jurisdiktion gäller innebär att svensk domstol kan döma i mål som avser dessa brott oavsett vem som begått brotten och var detta har skett. Domsrätten grundas i dessa fall på brottets karaktär (jfr prop. 2020/21:204 s. 108 och Ove Bring m.fl., Sverige och folkrätten, JUNO version 6, 2020, s. 111).

När jurisdiktionsfrågan prövas ska enligt brottsbalkens regler de begränsningar av svensk domstols behörighet och tillämpligheten av svensk lag som följer av allmän folkrätt eller av internationella överenskommelser som är bindande för Sverige iaktas (2 kap. 12 § brottsbalken jfr vid gärningen gällande motsvarande paragraf i 2 kap. 7 § brottsbalken som inte skiljer sig i sak på sätt som är relevant för detta mål). Paragrafen ger uttryck för en skyldighet att iaktta begränsningar som kan följa av allmän folkrätt, dvs. sedvanerätten (se prop. 2020/21:204 s. 129, jfr även Lindell m.fl., Straffprocessen, 2005, s. 123). Bestämmelsen tar i första hand sikte på regler om immunitet för vissa personkategorier, men det kan också vara frågan om andra begränsningar som kan anses följa av folkrätten (jfr Petter Asp i Karnov, en lagkommentar på internet, kommentaren till nuvarande 2 kap. 12 § brottsbalken med hänvisning till NJA 1946 s. 65).

Den mest omfattande och internationellt erkända studien över den allmänna folkrättens innehåll är Internationella Rödakorskommitténs (ICRC:s) sedvanerättsstudie. Av regel 157 i studien följer att stater har en rätt att inom ramen för sin nationella lagstiftning tillämpa universell jurisdiktion för brott begångna inom ramen för en icke-internationell väpnad konflikt. Regelen stöder att den i målet tillämpliga svenska behörighetsregeln är förenlig med allmän folkrätt.

I AS:s överklagande framförs kritik mot regel 157 av innebörd att regeln inte på ett korrekt sätt beskriver den universella jurisdiktionens sedvanerättsliga status. Jag menar att regeln på ett rättvisande sätt beskriver den allmänna folkrättens innehåll, men oavsett det ställningstagandet konstaterar jag att överklagandet inte innehåller något påstående om förekomsten i folkrätten av någon sådan begränsning av svensk domstols behörighet som skulle kunna ha betydelse i det här fallet.

Universell jurisdiktion kan aktualiseras både om den åtalade finns inom den aktuella statens territorium och om han eller hon finns utanför territoriet (se Ove

Bring m.fl., a.a., s. 304). Någon begränsning i folkrätten som innebär att universell jurisdiktion bara kan åberopas i förhållande till personer inom en stats egna territorium finns inte. I praxis finns flera exempel på en tolkning av den universella jurisdiktionen som innebär att universell jurisdiktion hävdas även om den brottsmisstänkte inte finns på den egna statens territorium. Ett i förhållande till svensk rättsordning närliggande exempel är Tyskland som anser sig ha universell jurisdiktion för bl.a. krigsförbrytelser som har begåtts utomlands trots att vare sig den brottsmisstänkte eller brottsoffret är tyska medborgare eller befinner sig i Tyskland.

Två utredningar har under senare år haft i uppdrag att överväga behovet av förändringar av bestämmelserna om svensk straffrättslig domsrätt. Både Internationella straffrättsutredningen (se SOU 2002:98) och Aggressionsbrottsutredningen (se SOU 2018:87) har bekräftat att allmän folkrätt tillåter att stater utövar universell jurisdiktion avseende bland annat folkrättsbrott, grovt brott (krigsförbrytelser). Ingen av utredningarna har identifierat någon särskild (t.ex. nyttillkommen) begränsning enligt allmän folkrätt av den svenska behörighetsbestämmelsen.

I förarbetena till straffbestämmelserna avseende bl.a. krigsförbrytelser, tidigare folkrättsbrott, som trädde i kraft 1 juli 2014 slog regeringen fast att svensk domstol ska ha domsrätt över dessa brott oberoende av var gärningen begåtts och av vem (universell jurisdiktion). I samband med detta utsträcktes även den universella jurisdiktionen till att omfatta de samtidigt införda osjälvständiga formerna av folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelse, med hänvisning till brottens särart. (Se prop. 2013/14:146 s. 216 f.)

I förarbetena till den nya lydelsen av 2 kap. 3 § brottsbalken, som trädde i kraft den 1 januari 2022, anslöt sig regeringen till Aggressionsbrottsutredningens bedömning om att bestämmelsen borde begränsas till att omfatta endast brott där det finns stöd i allmän folkrätt för att hävda universell jurisdiktion eller där det i vart fall enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige finns en klar skyldighet eller rätt att utöva jurisdiktion i vidare omfattning än som följer av övriga jurisdiktionsprinciper (prop. 2021/22:204 s. 108). I samband med lagändringarna togs därför vissa brott bort ur paragrafen. Folkrättsbrott, grovt brott (numera grov krigsförbrytelse) lämnades emellertid kvar och omfattas alltjämt av behörighetsregeln.

Det nu aktuella åtalet avser en gärning som påstås vara begången i Sudan av en schweizisk medborgare som är bosatt i Schweiz. Regeringen har, medveten om dessa omständigheter, meddelat ett beslut om åtalsförordnande i ärendet. Jag konstaterar i det sammanhanget att det finns tydliga svenska kopplingar till AS genom att han vid gärningstidpunkten var företrädare för ett svenskt bolag och brottet han misstänks för påstås vara begånget tillsammans och i samförstånd med en annan företrädare för bolaget som är svensk medborgare.

Att ett åtalsförordnande har meddelats av regeringen får en betydelse vid svensk domstols prövning av behörighetsfrågan.

Enligt vad som uttalats i tidigare förarbeten bör eventuella begränsningar enligt folkrättsliga grundsatser beaktas redan vid regeringens förordnande om åtalstillstånd (se SOU 1944:69 s. 122, SOU 2002:98 s. 198, SOU 2018:87 s. 244 och Ds 2014:13 s. 64). I förarbetena till lagändringarna år 2022 upprepade regeringen att begränsningar enligt folkrätten ska beaktas vid prövning av åtalsförordnandet och klargjorde att det vid prövningen bör beaktas såväl skyldigheten att avstå från viss lagföring som skyldigheten att lagföra vissa brott (se prop. 2020/21:204 s. 154). Att prövningen av frågan om åtalsförordnande utgör en garant för att en tillämpning av svenska jurisdiktionsregler i strid med folkrätten inte sker har även lyfts fram i doktrinen (se Petter Asp, Internationell straffrätt, JUNO version 2, 2014, s. 59).

Sedan den 1 januari 2022 följer det uttryckligen av 2 kap. 8 § brottsbalken vilka omständigheter som bl.a. ska beaktas vid prövningar om åtalsförordnande. Det ska enligt bestämmelsen särskilt beaktas om ett åtal här i landet är förenligt med Sveriges folkrättsliga förpliktelser. I det ingår att beakta eventuella folkrättsliga begränsningar som kan följa av 2 kap. 12 § brottsbalken. I förarbetena uttalades att det är en generell utgångspunkt för väckande av åtal att folkrätten tillåter det. I den utsträckning ett svenskt åtal skulle riskera att komma i konflikt med internationella åtaganden bör alltså åtalsförordnande inte meddelas. Prövningen av om åtalsförordnande ska meddelas bör emellertid, enligt förarbetsuttalandena, göras utifrån ett bredare perspektiv och med beaktande även av Sveriges positiva förpliktelser. Det innebär alltså att såväl skyldigheter att avstå från viss lagföring som att beivra viss brottslighet ska beaktas. Om Sverige åtagit sig att döma för en viss typ av brott i en viss situation, talar detta för att åtalsförordnande bör meddelas för brott som omfattas av ett sådant åtagande. En viss sådan skyldighet att utreda och lagföra folkmord, brott mot mänskligheten och krigsförbrytelser följer av Sveriges internationella åtaganden. (Se prop. 2020/21:204 s. 126 och 154.)

Det faktum att prövningar av frågan om åtalsförordnande innefattar en bedömning av eventuella konflikter med folkrätten innebär, enligt min uppfattning, att även om en domstol alltid har att självständigt pröva sin behörighet i ett brottmål så är utrymmet att göra en i förhållande till åtalsförordnandet avvikande bedömning i jurisdiktionsfrågan begränsat. En sådan avvikande bedömning från domstolens sida bör i princip enbart ske då en förekommande begränsning i internationell rätt inte har uppmärksamats vid regeringens prövning eller om sådana begränsningar i den internationella rätten har uppkommit i tiden efter beslutet om åtalstillstånd. Ingen av dessa situationer är enligt min uppfattning för handen i det nu överklagade fallet.

Jag konstaterar sammanfattningsvis att det inte finns någon begränsning i allmän folkrätt av den universella jurisdiktion som svenska regler föreskriver för

folkrättsbrott, grovt brott. Hovrättens beslut att avslå yrkandet om avvísning av åtalet ska därför stå fast.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

Svenska domstolar har i flera tidigare fall utövat universell jurisdiktion avseende folkrättsbrott som har begåtts inom ramen för en icke-internationell väpnad konflikt. Rättsläget i frågan om vad som gäller i svensk rätt om universell jurisdiktion vid åtal för krigsförbrytelser är enligt min uppfattning klart. Att AS i det nu aktuella fallet befinner sig i ett annat land och att den universella jurisdiktionen därmed har getts en i det avseendet mer vidsträckt tolkning förändrar inte min bedömning av rättsläget. Den fråga som överklagandet väcker kräver inte någon vägledning från Högsta domstolen. Det saknas därför skäl att meddela prövningstillstånd med anledning av överklagandet.

Bevisuppgift och handläggning

Jag ber om att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle meddela prövningstillstånd i målet.

Petra Lundh

Eva Bloch

Bilaga: Regeringens beslut om åtalsförordnande 2018-10-18.

Kopia till:

Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet (AM-35463-10)
Kammaråklagaren Henrik Attorps.
Huvudkontoret/Enheten för internationellt rättsligt samarbete (IRS).
Utvecklingscentrum.